

KIRJALLINEN KYSYMYS 262/1999 vp

Euroopan parlamentin vaalien vaalitapa

Eduskunnan puhemiehelle

Euroopan parlamentin vaalit käytiin 13.6.1999 koko maan vaalipiirijärjestelmän mukaisesti. Hallituksen esityksessä puolueilla ja valitsijayhdistysten ehdokaslistoilla olisi ollut vaalilain mukaan kaksi mahdollisuutta asettaa ehdokkaat: joko samat ehdokkaat kaikille neljälle vaali-alueelle (eli samat ehdokkaat koko maahan; valtakunnallinen ehdokasasettelu) tai eri ehdokkaat kullekin neljälle vaalialueelle (vaalialueittainen ehdokasasettelu). Kaikki puolueet kuitenkin asettivat ensimmäisissä eurovaaleissa valtakunnalliset ehdokaslistat. Asiaa on perusteltu siten, että europarlamentaarikko ei ole jonkin yksittäisen alueen edustaja vaan tietyn puolueen ja koko maan edustaja.

Perustuslakivaliokunta kuitenkin muutti hallituksen esitystä päätyen siihen, että koko maa on yhtenä vaalipiirinä. Eduskunta hyväksyi muutoksen, ja niin viimeisimmät eurovaalit käytiin jälleen valtakunnallisin ehdokaslistoin. Valiokunta piti kuitenkin aiheellisena arvioida tilannetta uudelleen, mikäli esimerkiksi alueellisen edustavuuden turvaamiseksi on aihetta ryhtyä lainsäädäntömuutoksiin.

Valtakunnallisten vaalien uhkana on se, että alueellinen edustavuus kärsii. Edellisissä eurovaaleissa eteläiseltä vaalialueelta tuli valituksi yhdeksän edustajaa 16:sta. Esimerkiksi itäisellä vaalialueella (Keski-Suomi, Kuopio, Kymi, Mikeli, Pohjois-Karjala) on 615 593 asukasta edustajaa kohti, kun eteläisellä vaalialueella (Helsinki, Uusimaa) on 147 400 asukasta valittua EU-parlamentaarikkoa kohti. Viimeisimmissä euro-

vaaleissa tilanne ei muuttunut, vaan edelleen yhdeksän edustajaa on pääkaupunkiseudulta.

Tanskaa lukuun ottamatta kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa on varmistettu alueellinen edustavuus joko suoraan vaalilailla tai puolueiden ehdokasasetteluun liittyvillä säädöksillä. Alueellinen edustavuus on sekä oikeudenmukaisuuskysymys että kansalaisyhteiskunnan demokraattisten vaikuttamismahdollisuuksien yksi peruspilari. Alueellinen vaalitapa varmistaisi edustajien jakautumisen maan eri osiin edes kohtuullisen tasaisesti.

13.6.1999 käytyjen eurovaalien ongelmaksi nousi myös historiallisen alhainen äänestysviikkaus eli 30,1 %. Yhtenä syynä on nähty Euroopan parlamentin tuntuminen kaukaiselta institutiolta. Eurovaalien kiinnostus ja myös äänestysviikkaus mahdollisesti lisääntyisivät, mikäli ehdokkaat olisivat alueellisia ja pystyisivät aktivoimaan äänestäjiä omilla alueillaan.

Euroopan unionissa korostetaan voimakkaasti alueiden identiteettiä. Läheisyysperiaate on yksi unionin keskeisimmistä periaatteista. Euroopan parlamentti on toimielin, jossa kansalaisyhteiskunnan edustajat kohtaavat. Alueellinen vaalitapa on selvästi kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuuksia ja demokratiaa lisäävä, tehostava ja vahvistava vaalitapa. Alueellinen vaalitapa lisäisi myös kiinnostusta Euroopan parlamentin vaaleja kohtaan ja näin ollen kohottaisi matalaksi ennakoitua äänestysaktiivisuutta.

Edellä olevan perusteella ja valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 1 momenttiin viitaten esitän kunnioit-

tavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Antavatko eurovaalien kokemukset hallituksen mielestä aihetta muuttaa Euroopan parlamentin vaalien vaalitapaa

Euroopan unionin läheisyysperiaatteen mukaisesti alueittaisiksi vaalipiireiksi niin europarlamentaarikkojen alueellisen edustavuuden kuin äänestysaktiivisuudenkin turvaamiseksi?

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 1999

Timo Ihamäki /kok

Eduskunnan puhemiehelle

Valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Timo Ihamäen /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 262/1999 vp:

Antavathko eurovaalien kokemukset hallituksen mielest4 aihetta muuttaa Euroopan parlamentin vaalien vaalitapaa Euroopan unionin l4heisyysperiaatteen mukaisesti alueittaisiksi vaalipiireiksi niin europarlamentaarikkojen alueellisen edustavuuden kuin 4nenestysaktiivisuudenkin turvaamiseksi?

Vastauksena kysymykseen esit4n kunnioittavasti seuraavaa:

Suomen liittyminen Euroopan unioniin aiheutti Euroopan parlamentin j4senten vaaleja (europarlamenttivaaleja) koskevien s4nn4st4n valmistelun. L4ht4kohtana hallituksen esityksess4 Suomessa toimitettavia Euroopan parlamentin edustajien vaaleja koskevaksi lains44d4nn4ksi (HE 297/1994 vp) oli, ett4 Suomi olisi yhten4 vaalipiirin4 vaalien tulosta laskettaessa. Jos maa olisi useana vaalipiirin4 eduskuntavaalien tapaan, pienemm4t puolueet olisivat menett4neet mahdollisuutensa saada edustajia Suomesta valittavien 16 Euroopan parlamentin j4senen joukkoon. Hallitus esitti, ett4 ehdokkaiden alueellisen jakaantumisen turvaamiseksi ehdokkaiden asettaminen suoritettaisiin vaalialueittain. Esityksess4 oli my4s otettu huomioon pienempien puolueiden haluama vaihtoehtoinen mahdollisuus asettaa ehdokkaat valtakunnallisesti, jolloin samat 16 ehdokasta olisivat ehdokkaina kaikilla nelj4ll4 vaalialueella tai ainakin kahdella. Eduskunta hyv4k-

syi asian kiireellisyyden vuoksi ainoastaan v4liaikaisen lain Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista eduskunnassa (1183/1994).

Hallitus antoi uuden, rakenteeltaan vastaavanlaisen esityksen laiksi Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista (HE 351/1994 vp). Eduskunta hyv4ksyi hallituksen esityksen sill4 muutoksella, ett4 vaalialueittaisessa ehdokasasettelussa kullakin puolueella, vaaliliitolla ja yhteislistalla sai olla hallituksen esitt4m4n 32 ehdokkaan sijasta vain 16 ehdokasta eli sama m44r4 kuin valtakunnallisessa ehdokasasettelussa. Vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa kaikki ehdokkaat oli asetettu valtakunnallisesti. Mahdollisuus asettaa ehdokkaat vaalialueittain ei siten k4yt4nn4ss4 toteutunut. T4m4n Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista annetun lain (272/1995) mukaan europarlamenttivaalit toimitettiin vain kerran. T4ll4in eduskunnan vuoden 1995 alussa valitsemien Euroopan parlamentin j4sent4n tilalle valittiin kunnallisvaalien yhteydess4 20.10.1996 toimitetuissa europarlamenttivaaleissa uudet j4senet.

Vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa k4yt4t4ss4 olleessa valtakunnallisessa ehdokasasetteluj4rjestelm4ss4 paikkojen jako oli selke4. Laskentatavaksi oli otettu eduskuntavaaleissa k4yt4t4ss4 oleva d'Hondtin j4rjestelm4. Sen j4lkeen kun j4sent4n paikat oli jaettu puolueiden, vaaliliittojen ja yhteislistojen kesken, tuli ratkaistavaksi ketk4 kunkin listan sis4ll4 tulevat valituiksi. Valtakunnallisessa ehdokasasettelussa t4m4 tapahtui kunkin listan sis4ll4 ehdokkaiden saamisen henkil4kohtaisten 4nim44rien mukaan.

Vaalialueittaisessa ehdokasasettelussa laskentatapa oli mutkikkaampi, ns. Hare-Niemeyerin kvootti. T4m4n mukaisesti se, milt4 vaalialueelta

kunkin listan saamat paikat olisi täytetty, määräytyi siten, että jos lista olisi saanut vain yhden paikan, sen olisi saanut sen vaalialueen, jossa lista on saanut eniten ääniä, eniten ääniä saanut ehdokas. Jos lista olisi saanut useampia paikkoja, ne olisi jaettu sen sisällä vaalialueille samassa suhteessa kuin sen ehdokkaille koko maassa annetut äänet jakautuvat vaalialueiden kesken. Äänestäjän kannalta järjestelmä ei siten ollut selkeä. Valtakunnallisesti asetetuista ehdokkaista sai äänestää ketä tahansa. Jos ehdokkaita olisi asetettu myös vaalialueittain, näistä ehdokkaista äänestäjä olisi saanut äänestää vain omalle vaalialueelleen asetettua ehdokasta. Perustuslakivaliokunta arvostelikin mietinnössään (PeVM 18/1994 vp) vaihtoehtoista ehdokasasettelujärjestelmää monimutkaiseksi, vaalien selkeyttä hämmentäväksi ja vaalikustannuksia lisääväksi.

Hallituksen esityksessä vaalilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 48/1998 vp) ehdotettiin edellä kuvattu vaihtoehtoinen ehdokasasettelujärjestelmä ja vaalien tuloksen laskentatapa säilytettäväksi. Ehdokkaiden enimmäismäärä ehdotettiin kuitenkin nostettavaksi sekä vaalialueittaisessa että valtakunnallisessa ehdokas-

asettelussa 16:sta 20:een, koska ehdokkaiden enimmäismäärää oli pidetty liian alhaisena ajatellen alueellisia näkökohtia ehdokasasettelussa. Perustuslakivaliokunta lausui mietinnössään (PeVM 5/1998 vp), että ehdokasasettelu on niin keskeinen vaalilain kohta, ettei sitä voida jättää lainsäätäjältä riippumattomien vaihtoehtojen varaan. Eduskunta hyväksyi perustuslakivaliokunnan kannan ja muutti hallituksen esitystä poistamalla mahdollisuuden asettaa ehdokkaat vaalialueittain. Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa, jotka toimitettiin uuden vaalilain (714/1998) nojalla, maa oli siten yhtenä vaalipiirinä ja kaikki ehdokkaat oli asetettava valtakunnallisesti. Alueellisen edustavuuden turvaaminen ehdokasasettelussa jäi ehdokkaita asettavien ryhmittymien, lähinnä puolueiden omien toimenpiteiden varaan.

Nyt europarlamenttivaaleista saatujen kokemusten perusteella hallitus tulee kysymyksessä selostettujen ongelmien johdosta osaltaan arvioimaan, olisiko europarlamenttivaaleja koskevaa lainsäädäntöä muutettava niin, että äänestysaktiivisuus kohenisi ja myös alueellinen edustavuus toteutuisi nykyistä paremmin.

Helsingissä 8 päivänä heinäkuuta 1999

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 37 § 1 mom. riksdagsordningen anger har Ni, Fru talman, till vederbörande medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsman Timo Ihamäki /saml undertecknade skriftliga spörsmål SS 262/1999 rd:

Anser regeringen efter erfarenheterna av Europaparlamentsvalet att det är skäl att ändra valsättet med avseende på Europaparlamentsvalet så att valet i överensstämmelse med närhetsprincipen inom Europeiska unionen skulle förrättas områdesvis i valkretsar i syfte att säkerställa både regional representation och röstningsaktivitet?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

När Finland anslöt sig till Europeiska unionen började man utarbeta bestämmelser om val av ledamöter till Europaparlamentet (Europaparlamentsvalet). Utgångspunkten i regeringens proposition med förslag till lagstiftning angående förrättande av val av företrädare för Finland i Europaparlamentet (RP 297/1994 rd) var att Finland skulle utgöra en enda valkrets vid beräkningen av valresultatet. Om landet hade indelats i flera valkretsar såsom vid riksdagsvalet, skulle de mindre partierna ha förlorat sina möjligheter att få in företrädare bland de 16 ledamöter i Europaparlamentet som väljs i Finland. Regeringen föreslog att man för att säkerställa kandidaternas regionala fördelning skulle ställa upp kandidater valområdesvis. I propositionen beaktade man också de mindre partiernas önskemål om alternativ riksomfattande uppställning av kandidater, varvid samma 16 kandidater skulle vara uppställda i alla fyra valområden eller åtminstone i två.

Riksdagen antog på grund av ärendets brådskande natur bara en interimistisk lag om val i riksdagen av företrädare i Europaparlamentet (1183/1994).

Regeringen överlämnade en ny till sin uppbyggnad motsvarande proposition med förslag till lag om val av företrädare för Finland i Europaparlamentet (RP 351/1994 rd). Riksdagen godkände regeringspropositionen med den ändringen att varje parti, valförbund och gemensamma lista i kandidatuppställningen enligt valområde i stället för de 32 kandidater som regeringen föreslagit skulle få ha bara 16 kandidater, dvs. samma antal som i den riksomfattande kandidatuppställningen. I Europaparlamentsvalet år 1996 var alla kandidater uppställda på riksomfattande basis. Möjligheten att uppställa kandidater enligt valområde utnyttjades således inte i praktiken. Europaparlamentsvalet förrättades bara en gång i enlighet med lagen om val av företrädare för Finland i Europaparlamentet (272/1995). Härvid ersattes de företrädare för Finland i Europaparlamentet som riksdagen hade valt i början av år 1995 med nya företrädare som valdes vid det Europaparlamentsval som förrättades i samband med kommunalvalet 20.10.1996.

I den riksomfattande kandidatuppställningen vid Europaparlamentsvalet år 1996 var fördelningen av mandat klar. Det beräkningssätt som hade antagits var d'Hondts metod vilken tillämpas vid riksdagsval. Efter att mandaten fördelats mellan partierna, valförbunden och de gemensamma listorna skulle det avgöras vilka personer på varje lista som valdes in. I den riksomfattande kandidatuppställningen skedde detta inom varje lista enligt kandidaternas personliga röstetal.

Om kandidaterna uppställts enligt valområde var beräknings sättet mera komplicerat, då tillämpades det s.k. Hare-Niemeyerska kvotsystemet. I enlighet med detta system skulle man fastställa från vilket valområde de mandat som tillkom varje lista skulle besättas på så sätt att om listan fått bara ett mandat, skulle detta tillfalla den kandidat som fått det högsta röstetalet i det valområde där listan fått mest röster. Om listan hade fått flera mandat, skulle de fördelas valområdesvis i samma förhållande som rösterna på dess kandidater i hela landet fördelades mellan valområdena. Ur väljarens synvinkel var systemet således inte klart. Vem som helst kunde rösta på kandidaterna i den riksomfattande kandidatuppställningen. Om kandidaterna också hade uppställts enligt valområde, fick väljaren rösta bara på en kandidat som uppställts inom väljarens eget valområde. Grundlagsutskottet kritiserade i sitt betänkande (GrUB 18/1994 rd) det alternativa uppställningssättet för att det var komplicerat, för att det fördunklade klarheten i valet och för att det höjde valkostnaderna.

I regeringens proposition med förslag till val lag och till vissa lagar som har samband med den (RP 48/1998 rd) föreslogs att man håller kvar ovan beskrivna alternativa system för uppställning av kandidater samt sättet att räkna ut valresultatet. Det föreslogs emellertid att maximianta-

let kandidater skulle höjas från 16 till 20 både i uppställningen av kandidater enligt valområde och i den riksomfattande kandidatuppställningen för att man ansåg att maximiantalet kandidater varit för lågt med beaktande av regionala synpunkter vid kandidatuppställningen. Grundlagsutskottet uttryckte i sitt betänkande (GrUB 5/1998 rd) att kandidatuppställningen är en så central punkt i vallagen att alternativ som är oberoende av lagstiftaren inte kan tillåtas. Riksdagen godkände grundlagsutskottets uppfattning och ändrade regeringens proposition genom att stryka möjligheten att ställa upp kandidater enligt valområde. I Europaparlamentsvalet år 1999 som förrättades i enlighet med den nya vallagen (714/1998) utgjorde hela landet en enda valkrets och alla kandidater skulle ställas upp på riksomfattande basis. Det gällde för de grupperingar som ställde upp kandidater, dvs. närmast för partierna, att själva säkerställa den regionala representationen vid kandidatuppställningen.

På grund av erfarenheterna av Europaparlamentsvalet kommer regeringen för de i spørsmålet beskrivna problemens del att överväga om lagstiftningen angående Europaparlamentsvalet borde ändras så att röstningsaktiviteten skulle öka och att också den regionala representationen skulle förverkligas bättre än nu.

Helsingfors den 8 juli 1999

Justitieminister Johannes Koskinen